

EXEGESIS VI

PROVENCE: RADAQ, RALBAG, IBN KASPI

David Kimhi (1160-1235) was the first of a series of Provençal exegetes during the 13th and 14th centuries who rewrote some of the key chapters in the textbooks on biblical exegesis (e.g., Ralbag [Gersonides] and Joseph Ibn Kaspi). He was the scion of an illustrious father, Yosef, himself an accomplished grammarian and exegete, and younger sibling to an equally illustrious brother,

יהושע ד' (י) וְהִכְהִינִים נְשֵׂאֵי הָאָרוֹן עִמָּדִים בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן עַד תָּם כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה ה'
אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל־הָעָם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה מֹשֶׁה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיִּמְהָרוּ הָעָם וַיַּעֲבְרוּ:

[The Ark and the Kohanim] did not [cross] as the others had crossed. Rather, as explained below (verse 18), the Kohanim stepped backward onto the dry land of the bank from which they had entered it [i.e. the eastern bank], next to which they were standing. [Then] the waters resumed their normal course, leaving the Ark and its bearers on one bank and all Israel on the [opposite] bank, whereupon the ark bore its bearers [aloft] and crossed.

רש"י

לא כדרך שעברו האחרים, אלא כמו שמפורש למטה בענין "נתקו כפות רגלי הכהנים לאחוריהם אל החרבה"--על השפה שנכנסו בה, שהיו עומדים אצלה.

וחזרו המים לאחוריהם לילך כתמול שלשום, נמצא: ארון ונושאים מצד זה, וכל ישראל מצד זה. נשא הארון את נושאים ועבר.

- That is to say: The ark and the Kohanim, who had been in front of the people prior to the completion of their crossing, crossed after the people had crossed. Alternatively: The people, after their own crossing, waited on the [western] bank of the Jordan until the Ark had crossed and gone before them, and [then] they followed it. Alternatively: “Before the nation” means “in full view of the people.”

רד"ק

לפני העם: פי' הארון והכהנים שהיו לפני
העם קודם שתמו לעבור, עברו אחרי עבוד
העם.

או פי' כאשר תם כל העם לעבור, המתינו על
שפת הירדן עד שעבר הארון, והלך לפני העם
והלכו אחריו.

או יהיה פי' לפני העם--לעיני העם.

Our rabbis explained this entire matter differently, interpreting “up to the edge of the waters of the Jordan, you shall stand in the Jordan” (3:8) as referring to the bank whence they had entered, such that the Kohanim and the Ark were stationed there until the people had crossed over. They also interpreted “the feet of the Kohanim were removed to dry land” (4:18) as referring to the bank on their side, i.e. the bank whence they had entered, meaning that they withdrew to the dry land of that [same] bank. This is in accord with its saying, “they shall ascend from the Jordan” (verse 16): it signifies their withdrawal to dry land so the river could resume its course *before* the Ark crossed, in order to display another miracle. In effect, then, the ark with the Kohanim was on one bank, and all Israel was on the other bank—with a full-flowing Jordan separating them—[whereupon] the Ark bore its bearers [aloft] and crossed, as the verse says: “the Ark of the LORD crossed before the people.”

ורז"ל פירשו בענין אחר כל זה הענין ופירשו עד קצה מי הירדן בירדן תעמדו בקצה אשר נכנסו ממנו, ושם עמדו הכהנים והארון עד שעבר העם. ופרשו נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה--אל החרבה אשר בצד, והיא השפה אשר נכנסו ממנה, וחזרו לאחוריהם אל החרבה. וזה שאמר ויעלו מן הירדן, שעלו מן הירדן אל השפ' כדי שיחזרו המים למקומם קודם שיעבור הארון, כדי להרא' להם נס אח'. נמצאו ארון וכהני' מצד אחד, וישראל מצד אחר, והירדן מלא ביניהם; נשא ארון את נושאיו ועבר, שנ' ויעבור ארון ה' לפני העם.

I find this homily (*derash*) perplexing: What forced [the rabbis] into [this interpretation] of these verses? We have already provided [an effective] explanation of them on our own [see the first paragraph]! Even if we were to grant their premise, i.e. “the edge of the waters of the Jordan” refers to the bank whence they had entered, [it would mean that] “when all the people had crossed” (verse 11), the Ark followed them across to dry land, and when “the feet of the Kohanim were removed to the dry land” *on the other* [western] side the waters resumed their course. Where did they ever get [the idea] that the Ark and the Israelites were on opposite banks? What need is there to have the Ark bear its bearers and cross? And if such a miracle did actually occur, would not the verse say [explicitly] that the Ark bore its bearers aloft above the water?

ואני תמה מזה הדרש. מה הצריכם לזה לאלה
הפסוקים? כי כבר פירשנו אותם כלם
לדעתנו. ואפילו יהיה כדבריהם, פי' קצה מי
הירדן בשפה אשר נכנסו ממנה, כאשר תם
כל העם לעבור עבר הארון אחריהם ביבשה,
וכאשר נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה
מצד השני שבו המים למקומם--ואנה ראו
שארון מצד זה וישראל מצד זה? ומה צריך
לשאת ארון את נושאיו ולעבור? ואם היה נס
כזה לא היה הכתוב מפרש שהארון נשא את
נושאיו למעלה מן המים?

Nevertheless, why does this have to be miraculous?
Is it so difficult to explain that the Israelites waited
for the Ark to pass before them, as we ourselves
explained, or to interpret “before the people” as in
full view of the people, as we explained?

[As for the rabbis], they knew what they were
saying, because their knowledge was more
extensive than our own.

...אף על פי כן, מי הצריכם לזה
הנס? וכי קשה הוא לפרש
שהמתינו אותו ישראל עד
שעבר לפניהם, כמו שפירשנו?
או פירוש לפני העם--לעיני העם
כמו שפירשנו?
והם שאמרו, ידעו מה שאמרו,
כי דעתם רחבה מדעתנו:

RALBAG

רלב"ג

Levi ben Gershon (1288-1344), known as Gersonides, was a philosopher, Talmudist, mathematician and astronomer/astrologer, born in Provence, France.

יהושע י' (יג) וַיִּהְיוּ הַשָּׁמַשׁ וְיָרַח עֹמְדִים עַד־יָקָם גּוֹי אֲיָבָיו הַלֵּא־הָיָא כְּתוּבָה
עַל־סֵפֶר הַיָּשָׁר וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמַשׁ בַּחֲצֵי הַשָּׁמַיִם וְלֹא־אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תָּמִים:

OJPS

And the sun stood still,
and the moon stayed
until the nation had avenged themselves of
their enemies.

Is this not written in the book of Jashar?

And the sun stayed in the midst of heaven
and did not hasten to go down about a
whole day.

NJPS

And the sun stood still
And the moon halted,
While a nation wreaked judgment on its foes

—as is written in the Book of Jashar.

Thus the sun halted in midheaven, and did
not press on to set, for a whole day.

There are many problems with this episode that bear investigation. First: If the sun stopped moving, this would be an immeasurably greater wonder than any performed by Moses. Those altered the nature of lower-order essences, while this is immeasurably greater since it affected higher-order essences, changing the way they govern those of a lower-order...

If that were the case, it would contradict the Torah's declaration: "There never arose another prophet like Moses... for all the wonders he performed before all Israel."

בזאת הפר' יש ספקות רבות ראוי לעיין בהם.
האחד הוא: שאם היה שהשמש עמד ובטל מהתנועה
הנראית לו, הנה היה זה המופת יותר נפלא לאין שיעור'
מהמופתים שנעשו ע"י משה. וזה כי המופתים ההם
היו בשנוי טבע הנמצאות אלו השפלות והוא יותר
נפלא לאין שיעור מה שישתמש בו אלו הנמצאות
הנכבדות, לשנות את תפקידם משלוט על הנמצאות
השפלות אלו לשנות ענין סדורם... ואם היה הענין כן
הנה זה סותר מה שאמר' התורה שלא קם נביא עוד
בישראל כמשה לכל האותו' והמופתים אשר עשה משה
לעיני כל ישראל...

The meaning, then, is that the sun stood still in Gibeon and the moon in the Ayalon Valley, Until the act of retaliation was completed.

This was wondrous, because not only did it enable Israel to avenge the attack launched against them,

But it enabled it to be completed in such a short time.

והרצון בזה שכבר דמם השמש בגבעון
וירח בעמק אילון,
עד שנשלמה זאת המלאכה מהנקמה.
וזה היה ענין נפלא;
כי לא די שיעד שינקמו ישראל מהקמים
עליהם,
אבל יעד עם זה שזאת הנקמה
תשלם בזמן קצר כזה.

(PROVENCE, ARGENTIERS
1279-1340)

JOSEPH BEN
ABBA MEIR BEN
JOSEPH BEN
JACOB CASPI

במדבר י"ב:א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל-אִדּוֹת הָאִשָּׁה הַכְּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי-אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח:

- Miriam and Aaron spoke against Moses because of the Cushite woman whom he had married; for he had married a Cushite woman.

• ומִלִּילַת מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל עֵיסַק אֶתְתָּא
שְׁפִירְתָּא דְנָסִיב אָרִי אֶתְתָּא שְׁפִירְתָּא דְנָסִיב
רְחִיק.

• רש"י על אודות האשה – על אודות גירושיה.

- BECAUSE OF THE [CUSHITE] WOMAN – because of her having been divorced

Yosef [Ibn Kaspi] said: I am amazed at my predecessors, all more complete than I, who barely rises to the height of the soles of their feet. How could they ever have imagined explaining something in the Torah in a manner that is the antithesis of the text, either by using contradictory nouns, or by adding contradictory words? This is exactly what Onkelos has done, yet our Master Moses [Maimonides] has told us that Onkelos was a great sage. On what authority does he interpret "Cushite" as "beautiful," when the two are as contradictory as black and white? Moreover, on what authority does he add contradictory words after "for he had taken a Cushite woman," as though the Torah actually said, "for the Cushite woman he had taken, he abandoned or estranged"? If this were the [real] intent of the Torah, why did it not just write that? Why did it write the opposite?

אמר יוסף. אני מפליא על הקדמונים,
שלמים הם כולם ממני, לא אגיע
לפרסת כף רגלם, איך נפל בדמיונם
לעולם שיפרשו דבר מן התורה הפך
מה שכתוב, אם כשיחליפו שם אל
שם הפכי לו, או יוסיפי מלות
הפכיות. וזה כי ידוע מה שפרש בזה
אונקלוס — ואמר רבינו משה
אונקולוס הגר חכם גדול היה —
ומאין לו לפרש כושית יפה, שהם
הפכים כשחור ולבן. ועוד מאין לו
להוסיף מלות הפכיות אחר "כי אשה
כושית לקח" כאלו כתוב בתורה כי
אשה כושית שלקח עזב או הרחיק?
ואם היתה זאת כונת נותן התורה,
למה לא כתב הפכו?

Furthermore, why is this permissible? What gives Onkelos the right to do this, or the Sages of the Talmud, or Ibn Ezra, all of whom concurred in this? Why should we not practice this ourselves as we see fit, to the extent that we could replace, "You shall love the LORD, your God," with—forbid!—You shall revile the LORD, your God? Or [alter the verse until it reads], "Whoever the LORD loves, you shall despise"? If you were to reply: When [Moshe], who received the Torah at Sinai, passed it along to Yehoshua, he informed him, orally, that this was the meaning of the verse, we would respond by returning to our first argument: Why does it not say so explicitly in the text rather than using one word while intending its opposite?

ועוד, מי התיר לנו לעשות זה? מדוע אונקלוס כחו גדול לעשות זה, או חכמי התלמוד, או א"ע, שכולם הסכימו בזה? ומדוע לא נעשה כן אנחנו, ואיש הישר בעיניו יעשה? עד שנחליף "ואהבת את יי אלהיך" באמרנו—חלילה—ושנאת את יי אלהיך? או, "ואת אשר אהב יי" תשנאהו? ואם תאמר, קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע והודיעו על פה שכן פירוש זה הפסוק, התשובה, נשוב אל הטענה הראשונה, למה לא נכתב בכתב כמו שהוא הענין, ולא לכתוב מלה שכונה בו ההפך.

Does the substitution of antonyms constitute exegesis? Exegesis consists of interpreting words literally, as they are understood [conventionally], as [the Sages] did in regard to "kindle no fires," or, "do not eat in the presence of blood," whose [rabbinic] interpretations are still consistent with [the literal sense of] the text. To do otherwise, is to engage in substitution, contradiction, erasure, uprooting, and tearing down in any language one uses. Why should we not say that the verse, "God took you" (Dt. 4:20) means that He rejected you? Or that, "he and his neighbor shall take" (Exodus 14:4) [means they shall discard]? What difference is there between these [examples] and this verse?

היקרא פרוש המרת המלות הפך
בהפך? אבל יקרא פרוש כשיפורשו
המלות כמשמעם איך שיפורשו, כמו
שפרשו "לא תבערו אש", ו"לא
תאכלו על הדם", בפרושים עמוקים,
יהיה הכתוב סובל להם, כל שכן
שאינ בהם הפכות. אבל זולת זה
יקרא תמורה, והפכות, ומחיקה,
ונסיחה, ונתיצה, וזה בכל לשון
שאתה שומע. ומדוע לא נאמר כי
אמרו "ואתכם לקח י"י" פרושו עזב?
וכן "ולקח הוא ושכנו", מה יתרון
לנו בין זה לזה?

As God lives! As sublime as this approach may be—coming with the recommendation of our predecessors, pillars of the universe and of the faith and supporters of the Torah of Moshe—I cannot bear it. God forbid that I should do something like this. I can abandon the Torah of Moshe entirely and believe, God forbid, in a new Torah already in existence, or I can do as these others have done, God forbid. I therefore say that the explanation of that which is written here, according to the necessary meaning of the Hebrew language, is that a "Cushite woman" is a woman from the land of Cush, and that the meaning of "for he had taken a Cushite woman" is that he had kept her. This is the meaning of the verbal root *l-k-h*, and the verbal root *'-z-b* is its antonym. This is all part of our linguistic convention.

חי י"י, נשגבה בעיני זאת הדרך,
המוסכמת מכל הקדמונים, עמודי
העולם והאמונה והחזוק לתורת
משה, לא אוכל לה. או אעזוב לגמרי
תורת משה ואאמין בתורה חדשה,
חלילה, כבר נעשית, או אעשה גם
אני כמו שיעשו אלה, חס ושלום.
לכן, אני אומר, כי פרוש מה שכתוב
בכאן לפי המובן באור הכרחי מלשון
העברי, כי "כושית" היא אשה מארץ
כוש, ופי' "כי אשה כושית לקח",
החזיק, כי כן פי' שורש הלמ"ד
והקו"ף והחי"ת. והפל זה שורש
העי"ן והזי"ן והבי"ת. וכל זה הסכמת
הלשון.

Zipporah, **took a Cushite woman as his second wife** for whatever reason he had. It is not for us to question his actions, because they were undoubtedly motivated by wisdom. We do not know exactly when this marriage occurred, whether it was at this moment in their travels or a while back, because it is not mentioned previously in the Torah, as many things that [probably] transpired then are not recorded. Because there is no other record of this activity, however, and **lest we become bewildered** over the reference to "on account of the Cushite woman he had taken"—because we never heard of such a thing before—

the verse immediately added, "for he had taken a Cushite woman," as though to say: "Be informed that he had indeed taken a Cushite woman," despite the absence of a previous reference.

צפורה, **לקח אשה כושית על צפורה**,
לסבה שידע הוא, ע"ה, ואין לשאול
טעמים בפעולותיו, כי בודאי מחכמה
עשה זה, והיה לא ידענו הזמן שנשא
זאת, אם עתה בנסעם, אם לפנים
זמן מה, כי לא נזכר בתורה עדיין. כי
גם לא נכתבו בתורה כמה ענינים
עברי אז, אבל בעבור שלא נזכר זה
עד עתה, בעבוא **שלא נבהל** באמרו
"על אדות האשה הכושית אשר
לקח" בעבור שלא שמענו זה מעולם,
אמר אח"ז, "כי אשה כושית לקח",
כאלו אמר דעו שאשה כושית לקח,
ואם לא נזכר עדיין.

This is what the others were attempting to describe. Because the motive behind taking another wife eluded them—perhaps Zipporah had a gynecological problem, or rebelled against him, or some other unspecified reason. Therefore, they spoke [critically] of Moses's taking another wife because [they assumed] that one wife is enough for an [otherwise] perfect man.

ועליה דברו אלה, כי בעבור העלם
מהם סבת זאת ההוספה בלקיחת
האשה הזאת, כי אולי חלתה צפורה
בבית הסתרים, ואולי מרדה בו,
ואולי סבה אחרת לא ידענו מה. ולכן
דברו על משה בהוסיפו אשה על
אשה, כי די לאחת לאיש השלם.

There are many *haggadot* whose literal wording posits ideas that are rationally inadmissible, or attributes to God corporeality, change, or another affection. Perchance thou mayest eat to satiety from these evil viands, these deadly poisons—I refer to the before-mentioned *haggadot* as literally interpreted. God deliver thee! Therefore my son, understand that most of the *haggadot* found in the Talmud and other rabbinic books, which on the surface seem to imply the ideas I have named, are figures of speech, with an inner meaning, which we can sometimes discern, sometimes not... Should any of the rabbinic teachers desire to explain literally and not metaphorically any of the *haggadot* that are opposed to reason, or attribute corporeality or other inadmissible quality to God, as in the instance when "the children of Israel did impute things that were not right unto the Lord their God" (2 Kings 17:9), do not assent to such a teacher, accept not the saying or its utterer, for it is the opinion of a single unsupported authority.¹

NAḤMANIDES
(MOSHE BEN
NAḤMAN; SPAIN
AND LAND OF
ISRAEL, 1194–
1270)

- Naḥmanides (Ramban) stood at a critical juncture in the history of medieval *parshanut*. The era of rationally inspired, philologically guided interpretation epitomized by Ibn Ezra had come to a bitter end with the launching of the Reconquista, the Christian reconquest of Spain and Portugal, and in northern, Christian Spain, the influence of the talmudically inclined French *Ba`alei ha-Tosafot* was growing. Provence, situated between France and Spain, was the locale in which the controversy over the philosophical writings of Maimonides began in 1233 with the burning of parts of the *Guide for the Perplexed*, and Kabbalah was about to debut with the appearance, in Northern Spain, of the *Zohar*.

I shall set as my guiding light
the flames of the pure menorah,
the commentaries of **Rabbi
Shelomo [Rashi]**, an ornament
of beauty and a diadem of
splendor.

He wears the crown of Bible,
Mishnah and Gemara; his are
the rights of the firstborn.

I shall contemplate his words
and grow in my love for them;
with them I shall negotiate and
I shall investigate every use of
peshat and *derash* and every
collected Aggadah cited in his
commentaries.

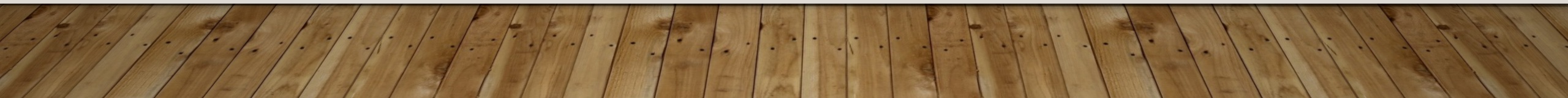
ואשים למאור פני נרות המנורה
הטהורה,
פרושי רבינו שלמה, עטרת צבי
וצפירת תפארה.

מוכתר בנימוסו במקרא במשנה
ובגמרא;
לו משפט הבכורה.

בדבריו אהגה, באהבתם אשגה,
ועמהם יהיה לנו משא ומתן,
דרישה וחקירה.
בפשטיו ומדרשיו וכל אגדה בצורה
אשר בפירושי זכורה.

-
- With **Rabbi Abraham Ibn Ezra**, we shall conduct an open rebuke and secreted love.
  - May God, whom alone I fear, save us from the day of wrath, spare me from error and all manner of sin and offense,
  - lead me on the true path, open before me the gates of illumination, and make me worthy of the day of glad tidings.

- ועם **רבי אברהם בן עזרא**. תהיה לנו תוכחת מגולה ואהבה מסותרת.
  - והאל אשר ממנו לבדו אירא. יצילנו מיום עברה יחשכני משגיאות ומכל חטא ועברה.
  - וידריכני בדרך ישרה. ויפתח לנו שיערי אורה. ויזכנו ליום הבשורה.
-

בראשית י' (ח) וְכוֹשׁ יֶלֶד אֶת־נִמְרֹד הוּא הֵחָל לְהִיּוֹת גִּבּוֹר בְּאֶרֶץ:
(ט) הוּא־הִיא גִבּוֹר־צִיד לְפָנָי ה' עַל־כֵּן יֵאמָר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צִיד לְפָנָי ה':

”הוא היה גיבור ציד לפני ה'” צד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד במקום.
”על כן יאמר.” על כל אדם מרשיע בעזות פנים ויודע ריבונו ומתכוין למרוד
בו יאמר: זה כנמרוד. לשון רש"י, וכן דעת רבותנו (עירובין נ"ג, א').

“He was a valiant hunter before God.” He would ensnare the minds of men with his speech and corrupt them to rebel against God. “Therefore, it was said.” Of every arrogant sinner who recognizes his Creator and intentionally rebels against Him, it was said: “This one is like Nimrod.” This is the language of Rashi, and it is also the opinion of our Sages.

ורבי אברהם פירש הפך העניין על דרך פשוטו, כי הוא החל להיות גבור על החיות לצוד אותן. ופירש "לפני ה'" שהיה בונה מזבחות ומעלה את החיות לעולה לפני השם.

Rabbi Avraham, however, interpreted the matter contrariwise according to the way of *peshat*, [saying] that [Nimrod] began to exhibit valor over animals by trapping them. He also interpreted "before God" as "He would build altars and offer those animals as sacrifices before God."

ואין דבריו נראין, והנה הוא מצדיק רשע, כי רבותינו ידעו רשעו בקבלה.

His opinion does not have the appearance [of truth].
Moreover, he is vindicating a villain, because our Sages were aware of [Nimrod's] villainy via tradition.